

УДК=111+81'373.422+61

Коваленко К. Г., Мелашенко М. П.

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»

Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ АНТОНІМІВ У СУБМОВІ МЕДИЦИНИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено й проаналізовано особливості антонімів у субмові медицини англійської мови. Визначено й проаналізовано антонімічні пари в медичній термінології різних галузей.

Ключові слова: антоніми, антонімічні пари, типи антонімів, субмова медицини.

Peculiarities of antonyms in medical sublanguage of English are investigated and analyzed. Antonymic pairs in medical terminology of different fields are determined and analyzed.

Key words: antonyms, antonymic pairs, types of antonyms, medical sublanguage.

В статье рассмотрены особенности антонимов в субъязыке медицины современного английского языка. Определены и проанализированы антонимические пары в медицинской терминологии разных отраслей.

Ключевые слова: антонимы, антонимические пары, типы антонимов, субъязык медицины.

На сьогодні залишається актуальним питання лексико-семантичної організації галузевих терміносистем та їх упорядкування. При цьому також значного значення набуває явище антонімії, оскільки антоніми визначаються «однією з найважливіших категорій системної організації термінології». Антонімія є відображенням протилежності, контрастності понять. Слова, які пов'язані відношеннями протилежності та виражають її своїм значенням утворюють у словниковому складі мови – власну мікросистему. Ці слова в

лінгвістиці називають антонімами. Антоніми це слова переважно однієї частини мови, а також стійкі вирази чи словосполучення, які різняться між собою лексичним, граматичним й семантичним протилежним значенням. Отже, антонімію варто розглядати як семантичну протилежність, протиставлення слів та інших мовних одиниць.

У медичній термінології англійської мови антонімія це постійний принцип найменування понять із протилежним значенням: *health – illness (malady, sickness); beneficial – harmful (unfavorable); obesity – leanness (fitness, slimness)*.

Метою даної розвідки є дослідити та визначити поняття, структуру й типи термінів антонімів у медичній термінології англійської мови. Варто зазначити, що антонімія є більш вживаним явищем для термінів, ніж для загальноживаних слів. Досліджуючи поняття антонімів, варто звернути увагу на широке й неоднорідне уживання термінів як «антонімічні пари», «антонімічні терміни», «антонімічний ряд».

Антонімічні відношення можуть бути лексико-семантичні, граматичні, функціональні. Лексико-семантичні відношення представляють найбільшу групу, вони детермінують семантичну спільність, яка виявляється в тому, що антоніми виражають одне й те саме родове поняття, характеризують явище одного плану, тобто мають архісему, або «спільну сему», визначають наявність протилежної семантики. Для називання сем, які взаємно передбачають і взаємно виключають одна одну, надаючи відношенням між словами антонімічного характеру, уживається термін «контрарні семи».

Наступним видом є граматичні антонімічні відношення, які детермінують повний або частковий збіг валентності слів-антонімів, тобто їх здатність уживатися в однаковому й аналогічному контекстуальному оточенні, що впливає з критерію семантичної спільності – характеристики явища одного плану, наприклад: *healthy lifestyle – unhealthy lifestyle, to come early – to come late*. Відсутність в антонімів здатності сполучатися з одними й тими ж лексемами може бути викликана різними причинами а саме:

зв'язками і відношеннями, які встановлюються між предметами та явищами реальної дійсності, можливістю вживання сполучуваних слів у прямому чи переносному значеннях, багатозначністю антонімів тощо; утворення словотвірних гнізд, наприклад: *sick – sickness – sickly; bad – badness – badly; cheerful – cheerfulness – cheerfully*. Наступним видом антонімічних відношень є функціональні або стилістичні пари антонімів [1; 2]. Функціональні антоніми переважно визначають стилістичну забарвленість того чи іншого слова: *common – rare, clever- stupid, healthy – diseased*.

Варто зазначити, що дане дослідження виявило основні чотири групи антонімів такі як контрарні, комплементарні, контрадикторні та векторні.

Контрарні антоніми виражають якісну протилежність й утворюють градуальні опозиції. Наприклад: *young man (male) – middle aged man – elderly man – old man (male); simple operation – uncompounded operation; difficult operation – complicated operation – serious operation; expensive drugs – not cheap drugs – cheap drugs*.

Наступним видом є комплементарні антоніми, які доповнюють один одного до родового і є граничними за своїм характером. Заперечення одного з них дає значення іншого: *inferior – superior, maximum – minimum, dead – alive, slim – fat*.

Третю групу антонімів представляють контрадикторні антоніми, які утворюються за допомогою заперечного префікса: *expensive – **in**expensive (not cheap), healthy – **un**healthy (not healthy), appear – **dis**appear, balanced diet – **dis**balanced diet, ability – **dis**ability, conscious – **un**conscious, patient – **in**patient*.

Останню групу антонімів утворюють векторні, які детермінують протилежну спрямованість дій, ознак, властивостей: *dangerous – safe, increase – decrease, to start operation – to finish operation, inhale – exhale*.

Антоніми можна також розподілити за їхнім семантичним значенням:

оцінка фізичних якостей, властивості і стану, форми, розміру, кольору: *left – right, white – black, high – low, big – small*;

оцінка кількості, порядку, час, події, вчинки: *future – past, permanent – temporary*;

оцінка природних явищ, погодних умов: *summer – winter, night – day ніч – день, melt – freeze*;

оцінка зовнішності, фізичних даних людини: *weak – strong, healthy – diseased, straight – crooked, weak – strong*;

оцінка характеру та поведінки людини: *moral – immoral; cruel – kind*;

психологічна характеристика людини: *success – failure; happiness – unhappiness; gloomy – cheerful*;

оцінка інтелектуальних якостей: *clever – silly; smart – stupid*;

оцінка соціальних явищ: *the rich – the poor; married – single; development – decay*;

Ватро відзначити, що поняття симетрії й асиметрії також є присутнім й в антонімії. У даному дослідженні автори фокусують увагу на вивчення феномена антонімії через призму поняття симетрії й асиметрії. Поняття симетричності і точності антонімів не є ідентичними й тотожним [2; 3]. Наприклад, у парах точних афіксальних антонімів типу: *fortune – misfortune, just – unjust, stree – distress, comfort – discomfort, repair – disrepair*. У даному випадку у антонімічних пар є морфемна асиметрія. Досліджуваний корпус матеріалу дає можливість авторам виділити такі типи асиметрії:

Морфемна (структурна) асиметрія антонімів. До цього типу асиметрії відносяться:

– всі афіксальні антоніми, що відрізняються наявністю і відсутністю негативного суфікса. Негативний (заперечний) суфікс визначає морфемну асиметрію. Наприклад, до таких антонімічних пар належать: *wise – unwise, clean – unclean; graceful – ungraceful; treated – untreated, wholesome – unwholesome, advantageous – disadvantageous, pure – impure (contaminated), obedience – disobedience, righteousness – unrighteousness* тощо.

– кореневі антоніми, як точні, так і неточні. У таких випадках в антонімічній парі в одному з антонімів спостерігається наявність суфікса (–

ness, –ous, –ful тощо) чи іншої службової морфеми, якої немає в іншому антонімі антонімічної пари. Наприклад, у парі неточних контекстуальних антонімів *knowledge – foolishness*. Слово *foolishness* має суфікс *-ness*, якого немає в прикметника *knowledge*; у парі точних антонімів *straight – crooked*, прикметник *crooked* має закінчення *–ed*, якого немає у прикметника *straight*, *health – illness, unwellness, weakness*.

Наступним видом асиметрії антонімів є граматична асиметрія. До цього типу асиметрії належать пари антонімів, що складаються зі слів різних частин мови. Найбільш частотним у цьому типі асиметрії є вживання:

– субстантивованого прикметника з конструкцією “прикметник + іменник”. Наприклад: *the medicinal herbs – harmless herbs, beneficial herbs*.

До типу логічної асиметрії належать такі види пар антонімів:

– пари антонімів, протиставлення в яких відбувається під час логічного порівняння;

– квазіантоніми, контекстуальні антоніми. Контекстуальні антоніми представляють найбільшу групу асиметричних антонімічних пар. Варто зазначити, що досліджуючи квазіантоніми і контекстуальні антоніми досить важко й суперечливо визначити антонімічну пару, оскільки майже неможливо довести, які слова протиставлені за змістом, а які – ні. У даному дослідженні ми визначаємо, що антонімічною парою є слова або група слів, які, окрім певного протиставлення значення також можуть вживатися у стилістичних прийомах контрасту. Також тут йдеться й про прийом контрасту [2]. Наприклад, у реченні: *Most **obese** people are in denial about their weight, refusing to believe they are «obese» or even «very overweight», new research has found.* У даному реченні слово «*obese*» протиставляється імпліцитно іншому за значенням й стилістичному забарвленні слову *slim, fit*. *He got a number of injuries in the car accident, including a broken arm and leg. (He would not get injuries if he was more careful).* Слово *injury* імпліцитно протиставляється *protection, benefit, cure*. *I injured my leg in a car accident (I protected (cared for) my leg but car accident has happened.*

Варто зазначити, що в антонімічних парах може сполучатися одразу кілька типів асиметрії. Сполучення типів й підтипів асиметрії є доцільним у медичній термінології англійської мови. Так, у структурній асиметрії можна спостерігати уживання негативного афікса (суфікса чи префікса), що не є формальним маркером заперечення. Структурна асиметрія антонімів може сполучатися також із граматичною асиметрією [1; 2].

Медична термінологія сучасної англійської мови збагачена антонімами. Варто звернути увагу на те, що словниковий склад субмови медицини складає вагомую частину антонімічних пар у різних медичних системах, які можна зустріти у різних текстах медичної галузі (педіатрія, дерматологія, ендокринологія, гастроентерологія, кардіологія, отоларингологія та ін.) Доцільно навести приклади антонімічних пар у субмові медицини англійської мови: anemia «анемія, малокров'я» – polycythemia «збільшена кількість еритроцитів, еритроцитоз»; hypersensitivity «підвищена чутливість, гіперчутливість до медичних засобів» – hyposensitivity «понижена чутливість»; hypertension «гіпертензія» – hypotension «гіпотензія»; hypertensive «той, що підвищує артеріальний тиск» – hypotensive «той, що знижує артеріальний тиск»; hypermature «перезрілий» – hypomature «недозрілий»; hypertonia «гіпертонія, збільшений тонус м'яза» – hypotonia «гіпотонія, знижений тонус м'яза»; hypervitaminosis «гіпервітаміноз» – hypovitaminosis «гіповітаміноз»; hyperalimentation «переїдання, підсилене харчування» – hypoalimentation «неповноцінне харчування»; hyperchromatism «гіперхроматоз (збільшена пігментація)» – hypochromatism «гіпопігментація»; hyperhidrosis «гіпергідроз, збільшена пітливість» – hypohidrosis «знижена пітливість»; hyperthyroidism «гіпертиреоз, гіперфункція щитоподібної залози» – hypothyroidism «гіпотиреоз, гіпофункція щитоподібної залози»; alopecia «алопеція, облісіння» – hirsutism «гірсутизм, надлишкова кількість волосся»; complete phagocytosis «повний, завершений фагоцитоз» – incomplete phagocytosis «неповний, незавершений фагоцитоз»; capacity to resistance «здатність до опору» – incapacity to resistance «нездатність до

опору, стійкості»; hypersalivation «гіперсалівація» – hyposalivation «гіпосалівація»; retard «затримка, затримувати (розвиток) – accelerate «прискорювати»; compatibility «сумісність» – incompatibility «несумісність»; digestion «процес травлення» – indigestion «розлад травлення»; curability «виліковність» – incurability «невиліковність»; undercooling «переохолодження» – overheating «перегрівання»; outpatient «амбулаторний хворий» – inpatient «стаціонарний хворий» [4].

Аналіз антонімії англійської медичної термінології дав змогу зробити наступні висновки: антонімія, як семантична протилежність, визначається за допомогою дефініцій термінів, в яких логічно знаходимо сему протилежності, що позначає максимальне заперечення певної ознаки; антонімія в термінології не відрізняється від антонімії в загальноживаній лексиці, тобто ґрунтується на спільних ознаках, а саме на ознаках семантичної поляризації, яка діє в межах семантичного поля; антонімічні відношення у медичній термінології часто виникають між термінами таких тематичних груп як назви захворювань, порушень функцій певних органів чи систем.

Список літератури

1. Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова Н.Н. Лексикологія англійського язика / Г.Б. Антрушина. – М. : Высшая школа, 1999. – 288 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2000. – 368 с.
3. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови / М. І. Мостовий. – Харків : Основа, 1993. – 254 с.
4. Новий англо-український українсько-англійський медичний словник: близько 24 000 термінів / Упоряд. : Н. Р. Мокіна; за ред. Шевченко Л. І., Шматка В. І., Лося В. В. – К. : Арій, 2010. – 480 с.